

KURD MILLATI

Jo'rayev Baxromxo'ja Akbarali o'g'li

*Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti 2-bosqich
magistrant talabasi Toshkent davlat transport universiteti
qoshida akademik litsey ijtimoiy-gumanitar ustози
+998946059800*

Ilmiy rahbar: PhD dotsent Askarov M.M.

Annotatsiya. Kurd millatining kelib chiqishi tarixi, madaniyati va tili va hozirgi kundagi taxminiy soni va asosan istiqomat qiluvchi hududlari yoritilgan.

Kalit so'zlari: Kurdiston, Mesopotamiya, Anatoliya, Iran Kurdistoni, Iroq Kurdistoni,

Kurd millati azal-azaldan etnik va lingvistik guruh bo'lib, Janubi-sharqiy Anatoliyaning Taurus tog'larida, G'arbiy Eronning Zagros tog'larida, Shimoliy Iroqda, Shimoli-sharqiy Suriyada va G'arbiy Armaniston hududlarida yashab kelishgan.¹ Ko'plab kurd millati vakillari hozirgi kunda Eron Islom Respublikasi, Iroq Arab Respublikasi va Suriya Arab Respublikasi hududlarida yashab kelishmoqdalar. Aynan mana shu hududlarni o'z ichiga olgan joylarni, Kurdiston (Kurdlarning yeri ma'nosida) ataydilar. Ammo Eron Islom Respublikasidagi kurdlar o'zlarining avtonomiyasiga egadir, bu yerni Eronning Kurdiston muxtoriyati deb atashadi(asosan G'arbiy Eron hududlaridagi viloyatlarni o'z ichiga olgan)² Kurdlar madaniyati o'zining birlashishi va integratsiyalashuvi jarayonida bir necha ming yil davom etgan, dastlab yafet elementiga ega bo'lgan (o'qing - Armenoidlar, Anatoliylar, Xaldeylar) asosan hind-oriy (asosan Eron, ayniqsa Midiya) kabi o'zlashtirilgan. shuningdek, semit (ossuriy, oromiy, keyinchalik arab) elementlari. "Sheref-name"ga ko'ra kurdlar to'rt tarmoqqa bo'lingan: kurmanji, luri, kalhoriy, gurani.³

Kurd tili, G'arbiy Eroniy tillar oilasiga mansub fors va pashtun tillariga yaqindir. Kurd tilida so'zlashuvchi xalqlarni 25-30 million oraliq'ida deb berishadi.⁴

Kurdlarning an'anaviy hayot tarsi ko'chmanchi xalqlarnikiga xos edi, asosan chodavorlik bilan shug'ullanishgan va qo'y va echkilarni Mesopotamiya tekisliklarida boqib yurishgan. Ammo aksariyati qishloq xo'jaligi bilan ham shug'ullangan. Birinchi jahon urushidan so'ng boshlangan milliy-hududiy chegaralanish natijasida

¹ <https://www.britannica.com/topic/Kurd>

² <https://www.britannica.com/topic/Kurd>

³ https://zen.yandex.ru/media/ethnomix/tradicii-i-obychai-kurdov-5fdfa0ebf5a6f429fc084652?utm_source=serp

⁴ <https://www.britannica.com/topic/Kurd>

dehqonchilik va qishloq xo'jalik sohasida ishlashda qiyinchilikka duch kelishda va boshqa noan'anaviy sohalarga ishga kirishdi.⁵

Bizning davrimizgacha kurd millati haqida juda kam ma'lumotlar yetib kelgan, ammo ularning ota-bobolari ming yillar davomida yuqorida aytib o'tgan hududlarda doimiy istimoq qilishgan. Xususan Mesopotamiyaning ilk imperiyalari haqidagi yozuvda kurdarga o'xshash tog'lik xalq haqida ma'lumotlar uchraydi. Yunon tarixchisi Ksenofant o'zining "Anabasis" asarida Kurdachoy nomli xalqni aytib o'tgan, balki ular Kurdlar bo'lishi mumkin. Ammo eng ko'p ma'lumotlar Kurdlar haqida VII asrdan so'ng, ya'ni ularni Islom diniga kirgandan so'ng uchraydi. Hozirgi vaqtda ham Kurdlarning ko'p qismi Islom dinining sun'iylik oqimiga e'tiqod qiladi. Ammo islom so'fiyligi ham yaxshigina ildiz otgan.

Hozirgi vaqtda kurlarda patriarxal g'oyalar mavjud bo'lib, ular, ehtimol, anadoluliklar, shumerlar, akkad qabilalari, keyin esa ajdodlar bilan muloqot qilish paytida o'rgangan. Shunday qilib, kurd oilasida ota uning boshlig'i ("malkhe mal") va hamma narsani va hamma narsani boshqaradi. U eng yaxshi o'rindiqqa egalik qiladi; otasining huzurida oila a'zolari uning ruxsatisiz o'tirishga yoki gaplashishga ruxsat bermaydilar. Otaning asosiy merosxo'ri - to'ng'ich o'g'li.⁶

Biroq, kurdlar nihoyat o'zlarining qadimgi matriarxat an'alaridan voz kechmadilar. Kurd ayoli Sharqda hali bunday erkinlik hech kimga berilmagan : u odatda yuzini berkitmaydi, uydan bemalol chiqib ketadi, erkaklar bilan "jim bo'l, ayol" kabi asoratsiz gaplasha oladi, o'z fikrini bildiradi oladi, erkak xizmatkor. Kurdlarda maxsus "ayol yarmi" yo'q edi, boy uyda turmush o'rtog'i uy xo'jaligini va xizmatkorlarini nazorat qiladi, ularning hech biri uning ruxsatisiz ovqatlanish uchun o'tirmaydi, u qismlarni taqsimlaydi. U suveren mustaqil uy bekasi sifatida erining ruxsatini so'ramasdan uy ro'zg'or buyumlarni sotib oladi va sotadi.⁷

Ilgari qizlar 10 yoshdan 12 yoshgacha turmushga chiqar edi, nikoh odatiga esa kalima to'lash kiradi. Kelin uchun hali ham jiddiy to'lov talab qilinmoqda. Bu odatda oltin. To'lovni qizning otasi tayinlaydi. Bu erda oltin mashhur va qimmatli valyuta hisoblanadi. Agar to'lovni muvaffaq qilishda kuyovning puli etarli bo'lmasa, unda eng yaxshi holatda to'y qoldiriladi. Yoki ular bo'lajak kuyovni qarz olish taklif etadilar yoki uni qarz olishga majbur qiladilar yoki umuman rad etishlari mumkin. To'y kuyovning ota-onasidan katta xarajatlarni talab qiladi, qarindoshlari yordamga kelishadi. To'yni tashkil qilish uchun birodarlik ittifoqini tuzish odati ham mavjud. O'z navbatida, kuyov qarindoshining to'yi paytida barcha zarur xarajatlarni bajarishi va majburiyatlarini bajarishi shart. To'y kechasida qarindoshi yangi turmush qurganlarning eshigini

⁵ <https://www.britannica.com/topic/Kurd>

⁶ https://zen.yandex.ru/media/ethnomix/tradicii-i-obychai-kurdov-5fdfa0ebf5a6f429fc084652?utm_source=serp

⁷ https://zen.yandex.ru/media/ethnomix/tradicii-i-obychai-kurdov-5fdfa0ebf5a6f429fc084652?utm_source=serp

qo'riqlaydi. Agar kelinning bokiraligi tasdiqlanmasa, otasi darhol chaqirilib, qizini qaytarib olishni taklif qiladi. Ijobiy holatda, ashyoviy dalil kuyovning onasi va kelinning onasiga ko'rsatiladi. To'yda to'q sariq barmoqlari va kaftlari bilan deyarli barcha ayollar an'anaviy "kna gejesi" (xina kechasi) oqibati bo'lib, kelinlar yig'ilib, unga qizil ko'ylak kiyib, qo'llarini xina bilan bo'yashadi. Boy to'ylarda ayollar tilla taqinchoqlar kiyishadi. Bundan tashqari, moslik va dolzarblikdan butunlay beparvo. Bo'yinlarda bir metr uzunlikdagi katta zanjirlar va oqlangan marjonlarni bo'lishi mumkin, har bir barmoqda uzuk va tirsagigacha bilaguzukdagi qo'llar bo'lishi mumkin. Kurdlar orasida ko'pxotinlilik juda kam uchraydi va turmush o'rtog'ini tanlash odatda ularning qabilasi (endogamiya) ichida amalga oshiriladi. Kuyovning kiyimlariga ikkita lenta - qizil va yashil - yopishtirilganligi xarakterlidir. Yashil unga kelinning uyida bog'langan (Buyuk onaning rang ramzi), qizil esa o'z uyida (Ota Xudoning marhamati). Shunisi e'tiborga loyiqki, to'ydan oldin kuyov sochini olishi kerak edi, Kavkazning ko'plab xalqlari va hatto slavyanlar orasida ayollar uchun ham xuddi shunday qoida mavjud edi. Ko'rinishidan, bu marosimda Buyuk ma'buda uchun qurbonlik qilingan. Bir odatga ko'ra, kelin erining uyi ostonasidan qadam qo'yganida, kuyov tarafdagi ayollardan biri uning oyog'i ostiga bir nechta tort-lavash tashlagan, kelin uyga kirib, ularni ko'tarib, lablari bilan tegizgan. Yana bir odatga ko'ra, kelinning oyog'i ostiga sopol idishlar qo'yilgan, u oyog'i bilan sindirib (tug'ishga tayyorligi belgisi sifatida), keyin chodirga kirgan. Bo'lajak xotin allaqachon erining uyiga kirganidan so'ng, ayollar uni xonaning o'rtasida joylashgan o'choq atrofida uch marta aylanib chiqishdi. Yazidiylar to'ylarda yashil daraxtni ro'mol bilan "kiyintirib", sharfga pul tashlagan mehmonlar orasida kiyib yurishadi. Boshqa hollarda, kelinga qizil lenta qo'yiladi va mehmonlar navbat bilan uning oldiga kelishadi va uning oltin tangalari va pullariga yopishadi. Yaqin qarindoshlar va boyroq bo'lganlar oltin taqinchoqlarni beradilar. To'yda oltin qat'iy qayd etilgan va yangi turmush qurganlarga sovg'a qilmasdan ketish juda xunuk.⁸

Ayollarning tashqi kiyimlari odatda juda yorqin va to'yingan ranglarda tikiladi: qizil, sariq, ko'k, yashil, olcha, firuza, shaftoli, binafsha. Qaysidir ma'noda ayollar kostyumining ranglari yezidlik ramzi – to'vusni eslatadi. Kurdlarning kiyimlari juda xilma-xil va umuman qabilaga bog'liq bo'lib, quyidagi elementlarni ajratib ko'rsatish mumkin.

Jerkras - yuqori qavatda kiyiladigan nafis kurd libosi. Bu bluzka va ko'ylak o'rtasidagi xoch;

⁸ https://zen.yandex.ru/media/ethnomix/tradicii-i-obychai-kurdov-5fdfa0ebf5a6f429fc084652?utm_source=serp

Avalkralar - shalvarlar, ayollar shimlari. Shalvarlarni faqat qizlar kiyishadi va bu ularning "ijtimoiy" erkinligining ramzi va yoshlar uchun belgidir. Jerkralar va avalkralar yaltiroq naqshli matodan qilingan;

Helak - neylonga o'xshash maxsus materialdan tayyorlangan yelek;

Kras - elkalariga tashlangan yuqori shaffof qopqoq.

Erkak kurd milliy libosi quyidagi elementlardan iborat:

Starhani - ko'ylak va ko'ylagi o'rtasidagi xoch, shimga yopishtirilgan. An'anaviy kurd starhani, Evropa an'alarining ta'siri ostida, ko'ylagiga yaqinroq edi. U zichroq bo'ldi, qattiq yelkalari, lapellari va cho'ntaklar bor;

Serval - arqon bilan mahkamlangan keng kurd shimlari;

Pshteni - 3-4 metr uzunlikdagi kamar, matoning engil donalaridan yasalgan, soat sohasi farqli ravishda o'ralgan;

Pelav - oq kurd milliy poyabzali.

Eng dindor kurdlar boshlariga salla kiyishadi. U quyidagi elementlardan iborat:

Klav - boshga kiyiladigan mahkamlovchi qalpoq;

Mushki - bu shlyapaga o'ralgan sharf. Sharf 4 qirrali kvadrat bo'lib, uning uzunligi taxminan bir yarim metrni tashkil qiladi.

Erkaklar kurd milliy liboslari odatda xiralashgan. Dam olish uchun odatda bej yoki qum ranglarida tikiladi, rasmiy ziyofatlar uchun odatda qora yoki oq kiyimlar tikiladi, kundalik hayot uchun kulrang yoki jigarrang kiyimlar eng mos keladi, ishchilar odatda ko'k kiyim kiyishadi. Peshmarga odatda yashil kiyim kiyadi.⁹

⁹ https://zen.yandex.ru/media/ethnomix/tradicii-i-obychai-kurdov-5fdfa0ebf5a6f429fc084652?utm_source=serp